

važna zbog sadržaja, a više zbog burne polemike, pre svega u Francuskoj, između levice i kritičara komunizma. Kurtoa bi bio ubedljiviji da je bio uzdržaniji i da nije koristio šokantne formule kod poređenja komunizma i nacizma, zatim da nije dao uprošćeno objašnjenje Jalte, i da nije nepromišljeno pominjao da je genocid nad Jevrejima monopolisao prostor za uočavanje ostalih oblika masovnog terora u 20. veku. A sama žestina debate pokazuje, kaže Hofman, provincijalnost francuske inteligencije od Bezankona do Kurtoa. Ne manje nepovoljna je i ocena P. Keneza istoričara-sovjetologa sa kalifornijskog univerziteta: "CKK nije neka naročito dobra knjiga. Ili bolje rečeno to je vrlo dobra propaganda" (Kenez 1999). U naučnom pogledu to je zbornik priloga neujednačenog kvaliteta. Kao zbirka užasa "otkrića" nisu nova, a kao političko oružje to je sirovo i nepromišljeno (Kenez 1999). Eplbaum zapaža da je jezik Kurtoa bio savršeno proračunat da uzbudi i pomete francusku levicu koja je uvek bila srećnija u razmišljanju o svom protivljenju Hitleru, nego o svojoj vezi sa sovjetskim komunizmom (Appelbaum 1999), a P. Ratlent je u američkom provladinom časopisu National Interest primetio da je cilj CKK da pruži celovitu i relativno konačnu sliku komunističkih zločina u svetu i da ih razjasni. Nijedan zadatak nije postignut, premda je opis donekle uspešniji od objašnjenja. Impresivan je geografski obuhvat od Rusije do Kube, ali je praktični sadržaj knjige pretežno jednostran (Rutlant 1998). Morton Kaplan, urednik mesečnog dodatka dnevnika Washington Times, vidi u poistovećivanju nacizma i komunizma promašeni pokušaj postmoderne (Kaplan 1998). Tome nasuprot, B. Vesoni u skladu sa američkim stereotipima negira gledište o nacizmu kao desnici i komunizmu kao levisci. Po njemu u oba slučaja reč je o socijalizmu, a CKK razbija iluziju o razlici između komunizma i nacizma koja se održavala i u SAD (Vazsony 1998). Njujorški istoričar T. Džad pozitivno je ocenio knjigu (Judt 1999), ali je u intervjuu bečkom dnevniku Standard izneo ozbiljne prigovore (Winder 1998). S obzirom na iskustvo terorističkih režima bilo bi opsceno razlikovati komunizam i fašizam. Ali postoji, što može zvučati groteskno, elementarna razlika između sistema koji ubija ljude da bi ostvario svoje projekte, i sistema čiji je projekt bio ubijanje i iskorenjivanje ljudi, dodaje Džad. U analitičkom pogledu to je vrlo važno razlikovanje koje, ako se ne uzme u obzir, briše raznolikost istorijske slike i čitav 20. vek tumači kao nediferenciranu istoriju užasa. Postoji razlika između vlasti Maoa, gde je oko 20 miliona ljudi umrlo od gladi, i vlasti sa gasnim komorama. To razlikovanje je veoma važno i mora se shvatiti da ne postoji samo jedan sistem za uništavanje. Ono što se desilo u Kambodži daleko je sličnije zbivanjima u Ruandi nego u SSSR-u. Ubijanje naroda nije isto što i procesi u Češkoj 1952, a kada se 200 jevrejske dece stavi u vagon i ubije gasom, to je opet nešto sasvim drugo. Kada se svi ti užasi stave u istu grupu dospeva se do moderne verzije stare religijske mudrosti: zlo je u svetu. Ova mudrost, međutim, ne doprinosi razumevanju dubljih konkretnijih uzroka. Nisu li Drezden, Hirošima i rasističko ropstvo uistinu zverstva kapitalizma? Ali i tu treba diferencirati, zaključuje Džad (Winder 1998).

U SAD je prema CKK najkritičniji bio Čomski, koji je, polemišući sa prikazivačem američkog prevoda CKK u New York Times, oštro skrenuo pažnju na opštiju funkciju bilansiranja žrtava komunizma u SAD. U novu godinu, upozorio je Čomski, ulazimo sa porodičnim refrenom i numerologijom o zločinima naših neprijatelja i uobičajenom selektivnom amnezijom. To je porodična litanija o monstrumima sa kojim smo se suočavali u minulom veku. Užasni zločini kulminirali su u CKK, koja je bila predmet šokantnih prikaza na prelazu u novi milenij. Na delu je obnovljena vrlo korisna hladnoratovska vizija monstruoznog neprijatelja. Danas je neophodna da bi nam pomogla da potpuno izbrišemo rekorde naših skrivenih zločina proteklih godina. Naš zločin je nikakav u poređenju sa onim neprijateljskim. Koliko god bio